

АНОТАЦІЯ

Жень Цзя. Розвиток особистості як основа планетарного соціогенезу в інформаційну добу – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2020.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у обґрунтуванні на основі цивілізаційного підходу пріоритету ідеї Планетарної особистості при наявності у соціальному просторі планети багатьох інших ідей щодо образу людини майбутньої доби як ідеалу людини інформаційної доби, що має інтегрувати погляди філософів Сходу і Заходу на її місце і роль у саморозгортанні планетарного соціального світу в напрямку становлення у майбутньому часі інтелектуальної цивілізації і променевого людства, що було у європейському просторі звільнене християнством від «влади космічної нескінченності» (М. Бердяєв), а тепер помітне чітке повернення до Всесвіту, а у східному світогляді людина завжди була і сьогодні залишається частиною Всесвіту.

Обґрунтовано ідею Планетарної особистості як головний концепт і проблемне поле цього дослідження, оскільки вона логічно впливає з мейнстріму, тобто, вектору попередніх етапів саморозгортання людського роду на основі дії еволюційного механізму геологічної сили універсуму – смислогенезу, що піднімає його спочатку на етап інформаційної, а потім і інтелектуальної цивілізації. У ході порівняльного аналізу філософських підходів Сходу і Заходу до визначення людини з'ясовано, що при усій розбіжності поглядів на суб'єкт культурно-історичного процесу вони потенційно сходяться на інтегративному образі планетарної особистості, оскільки в ньому знаходить місце теоретичне уявлення Заходу про соціальну складову особистості і космічну

приналежність тілесності людини, що за органічними уявленнями філософів Сходу належить Всесвітові. Її сутність розглядається як системна якість людського організму, провідною функцією якої є породження, підтримка в певних межах основних характеристик суб'єктивованого потенційного соціального світу з подальшою трансформацією його в нову якість – соціальну природу, що об'єктивувалася, для того, щоб універсум міг вільно перетікати з однієї фази саморуху в іншу (за В. Бехом). Особистість людини у такому випадку розглядається як функціональний орган інформаційного походження, що в умовах превалювання духовного виробництва над матеріальним має буквально «вибухнути» якісно новими атрибутивними властивостями. Саме ці новоутворення мають увійти у зміст ідеалу планетарної особистості і потім у модель особистості людини XXI століття. Підкреслено, що ідея Планетарної особистості має звести існуючі моделі людини XXI ст. до одного знаменника, і її слід вважати дистрибутивом (від *dispositio* – розташування) та траспозитивом (від *trānspositiō* – перекладання, перехід з одного в інше – часовий вимір).

Сформовано відповідно до поставлених завдань методологічний інструментарій і визначено провідний метод дослідження цього проблемного поля – сходження від абстрактного до конкретного.

Проаналізовано теоретичні погляди на особистість людини у дискурсі філософем Сходу і Заходу, виокремлено чинники, що сприяють або протидіють запровадженню ідеї Планетарної особистості. До об'єктивних і об'єктивованих чинників віднесено планетарну матрицю і ціннісно-смісловий Універсум (С. Кримський). Суб'єктивовані підстави розглянуті на змісті філософських вчень про людину Китаю, Японії і Європи. Щодо різниці оцінок особистості, то найгостріші суперечності виявлені у горизонті світосприймання, сприйняття часу і простору, розуміння явища особистості людини, її генезису, морфології і функціоналу, різне сприйняття свободи людини, різка межа між громадянами Сходу і Заходу у розумінні сім'ї і родинного виховання, різноспрямованість

національних культур, діаметральна різниця в ідеологіях організації життєустрою народу, суперечності у сфері розуміння держави, методів управління суспільством і поведінкою людини у соціумі. Зазначено, що суб'єктивні оцінки пересічної особистості є першим дотиком до практичного оволодіння ідеєю Планетарної особистості. Інтеграцію підходів Сходу і Заходу до ідеї Планетарної особистості пропонується шукати шляхом аналізу чотирьох альтернатив: 1) логікою конфуціанства – у минулому; 2) ідеологією японської нації – «рухатись у потоці часу, що сам винесе на поверхню життя ідеал людини»; 3) логікою європейців – намагатися розгледіти у мороку Майбуття; 4) у синтезі об'єктивної дії планетарного соціального організму і суб'єктивної дії теоретичного обґрунтування відповідної евристичної ідеї і побудови наукою моделі ідеальної людини XXI століття.

Сформовано відповідно до поставлених дослідником завдань методологічний інструментарій і визначено провідний метод дослідження цього проблемного поля – сходження від абстрактного до конкретного.

Відтворено генезис явища Планетарної особистості у контексті цивілізаційного підходу як результат взаємодії умов і підстави. Умови задає «дух епохи» і становлення морфологічної цілісності планетарного соціального організму, що обумовила соціальну потребу мати у якості свого джерела нової форми життєдіяльності і атрактора саморозгортання нову людину XXI ст. Зі змісту підстави обрано Планетарну особистість, як головного носія і споживача інформації, що знаменує собою переламний момент у життєдіяльності планетарної спільноти, прояв «планетарної форми духовного багатства людської особистості», «багатства глобального спілкування».

Зазначено, що досягнувши планетарного стану, людство в своєму цілісному вимірі стає реальним суб'єктом затвердження ноосфери як «мислячого пласта біосфери». Саме в цьому сенсі Тейяр де Шарден розглядав людство як «колективний потік рефлексії», «рефлексивності, що охоплює все людство», про

людство як живий організм зі «своєю нервовою системою, своїми сприймаючими центрами, своєю пам'яттю», тобто як живий організм, якому притаманні: а) функція загального сприйняття (усвідомлення) внутрішніх і зовнішніх впливів; б) можливість колективного реагування на відповідні дії; в) можливість самонавчання; г) схильність до солідарної відповідальності і до колективного самозахисту» [76].

Розглянуто природу, сутність, зміст і форми явища як онтологічної цілісності. Зазначено, що ця ідея знімає ідею особистості техногенної цивілізації, «будучи одночасно думкою, видом, задумом, поняттям, уявленням, наміром, уявним образом». При входженні у свідомість пересічної людини образ Планетарної особистості змінює матрицю особистісного енергоінформаційного силового поля і переструктурує механізм її мислення. Людина починає бачити планетарний світ у іншому вимірі, визначає по-іншому власну функцію в ньому, починає формувати своє нове ставлення до себе, суспільства і природи.

Введено у науковий обіг поняття «життєвий цикл явища Планетарної особистості», що проходить шлях від кванта смислу до артефактів геокультури. Його відтворено як ланцюг перетворень: смисл – психофрактал – реакція організму людини – ідея – ідеал: особистості і суспільства – модель – критерій – продукт – компетенції – ідеологія – принцип – товар – інтегратор соціальної взаємодії людей між собою – засіб тиску, агресії, війни – артефакт культури. І подано у вигляді чотирьох стадій: 1) зародження: смисл – психофрактал – реакція організму людини; 2) становлення: ідея – ідеал особистості і суспільний ідеал – модель; 3) функціонування: продукт – компетенції – ідеологія – критерій – принцип – товар – інтегратор соціальної взаємодії – засіб тиску, агресії, війни; 4) сходження: артефакти планетарної геокультури.

Здійснено аналіз суперечливості ціннісних систем китайської і української студентської молоді, яка навчається у Києві, на основі спеціального дослідження, проведеного у травні-червні 2017 року з метою встановлення можливості

інтеграції їх у фарватері становлення Планетарної особистості як ідеалу людини XXI століття. У загальному висновку зазначено, що при активізації соціальної комунікації між студентською молоддю Китаю і України у сфері ділової і культурної активності принципово можливо вийти на позитивне сприйняття ідеї Планетарної особистості як дороговказу до ідеалу людини XXI століття.

Обґрунтовано головні детермінанти формування Планетарної особистості, до яких віднесено Світовий ринок, філософію, фундаментальну науку, глобальну освіту та планетарне виховання, що утворюють основу соціального організму планети.

З'ясовано вплив Світового ринку та його роль у формуванні Планетарної особистості на основі доведення низки робочих гіпотез: першої – глобалізація ринкових структур, життєспроможність яких забезпечується соціальним метаболізмом планетарного організму, потребує колективного працівника планетарного масштабу; другої – вихід на перший план духовного виробництва веде до постановки у центр виробництва нової особистості планетарного масштабу, що має вирощуватись за лекалами ідеалу людини XXI століття з креативним мисленням і цілісним світорозумінням; третьої – інформаційна економіка, тобто новий поділ суспільної праці, автоматично вимагає від системи професійної підготовки працівників з якісно новими компетенціями у сфері виробництва предметів споживання/послуг і управління соціальними процесами. Підкреслюється, що сучасна економіка (нова економіка, «e-commerce», нооекономіка та ін.) стає глобалізованою та креативною і потребує якісно нової креативної робочої сили, що охоплена ідеологією «людина ринку». Нова доба чекає від майбутніх фахівців нового мислення, і для цього вона вимагає запровадити нові форми освіти і виховання вже для нинішнього покоління студентської молоді.

Переосмислено місце і роль філософії і науки як засобів інтеграції світової спільноти у дискурсі ідеї Планетарної особистості. Зазначено, що прерогатива

тут належить філософії, оскільки ідея Планетарної особистості, саме як ідея, є продуктом філософських студій. Тому класична філософія може стати інтелектуальною основою для прориву до «нової наукової парадигми» [26] (Ф. Капра) і «нового світового ладу», «Світового етосу» [37] (Г. Кюнг) на основі її установок на раціональність, глобальність і діалог. У цьому горизонті позитивно оцінюється «Всесвітньої філософії майбутнього» [95] Фен Юланя як серйозна пропозиція для інтеграції зусиль філософів Сходу і Заходу щодо формування нової кроскультурної філософії. Саме філософія Сходу і Заходу має можливість ввести ідею Планетарної особистості у світогляд, світоуявлення, світосприйняття, світовідчуття, світорозуміння, світотворення, нове мислення людини XXI століття і світового людства у просторі інформаційної цивілізації, оскільки саме ці елементи повинні вплинути на «загальну картину світу», якою користується людина у соціальному часі та просторі.

Фундаментальна наука має подати зміст явища і запропонувати його евристичну модель, оскільки під наукою «розуміється об'єктивно достовірне та систематичне знання про явища природи і життя людини, представлені з погляду їх закономірності і незмінного порядку» [92, с.401]. Підкреслено, що світова наука сьогодні знаходиться на переламному етапі, оскільки переживає момент еквіноксу в теорії пізнання, що зумовлює її інший вид, інший спосіб перебігу й іншу місію. Висвітлюються ризики, що мають місце: витіснення роботами людини з виробництва, віртуалізація простору, соціальних процесів і особистості людини. У віртуальності зникає людське фізіологічне (біологічне) тіло та з'являється тіло віртуальне, яке людина наділяє довільними ознаками, нівелюючи природну передзаданість статі, раси, національності, зовнішності тощо. З'являється *homo virtualis* – Людина Віртуальна, яка є наслідком відчуження людини від власної тілесності. Подібне «розречевлення» людської сутності свідчить про нову топологію розколу: межа прокладається вже не між індивідом і зовнішнім світом, а всередині особистості. Ми стали свідками

народження дітей з новими властивостями. Культивуються й інші оригінальні гіпотези, що потребують наукової інтерпретації. Фундаментальна наука має зреагувати на такі радикальні зміни у морфології і функціоналі людини розробкою якісно нової теорії особистості. Наукове опанування ідеєю Планетарної особистості має завершитись побудовою моделі ідеалу людини XXI століття, оскільки вона «піднімає» наше розуміння людини, по-перше, на планетарний рівень, про який давно йдеться у культурологічній спадщині світу, а по-друге, наділяє світову спільноту атрибутивними властивостями жити і творити у космічному просторі вже за межами нашої планети або на межі планети і ближнього космосу.

Спрогнозовано вплив Глобальної освіти і планетарного виховання як чинників реалізації ідеї Планетарної особистості завдяки процесам, що відбувається під керівництвом ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ОБСЄ, ЄС, ОЕСР, Всесвітнього банку. Висвітлюються процеси інтернаціоналізації, інформатизації, інтеграції, вестернізації, полікультурна, транснаціональна, відкрита, дистанційна, віртуальна, планетарна, неформальна, громадянська, безперервна освіта з метою зміцнення глобальної і всеосяжної освіти, програми ООН на кшталт «Навчання без кордонів» і «Освіта без кордонів», Глобальна ініціатива ООН «Освіта для усіх» (2000), Глобальна ініціатива ООН «Освіта понад усе» (2012) і т. ін. Виробництво людини визначається як головний процес, що розуміється у вузькому й широкому сенсі. Далі концепт розглядається як ідеологема виховної діяльності. Світове громадянське суспільство тлумачиться як природне середовище творення і відтворення родового життя Планетарної особистості, у якому світоглядно-регулятивну роль відіграє релігія на противагу філософії. У його просторі на перший план ООН висуває глобальну громадянську освіту, що напряму працює на нашу ідею формування Планетарної особистості як суб'єкта культурно-історичного процесу інформаційної доби. Варто звернути увагу на те, що в останні роки ідея глобального громадянства набула більшого

значення саме завдяки цілям сталого розвитку, які закликають «всіх учнів отримати знання та навички, необхідні для сприяння сталому розвитку» [99], зокрема сприянню «глобальному громадянству». Саме у горизонті Глобального громадянського суспільства розкриваються родові властивості людини: людяність, людинолюбство, альтруїзм, любов, доброта, увага до людини, повага до людської особистості, добре ставлення до всього живого, співжиття в колективі одноплемінників, здатність до продовження роду, моральність. Для оцінки можливості створення інтегративної системи виховання людини ХХІ століття автор звертається до аналізу виховних практик таких країн, як Японія, Китай, країн арабського світу, Європи та США. На завершення подається характеристика планетарного виховання (зміст, компоненти, функції, критерій, принципи, умови), продуктом якого має стати Планетарна особистість.

Визначено перспективи для подальшого дослідження проблеми життєвого циклу ідеї Планетарної особистості. Вони практично безмежні, оскільки явище знаходиться ще тільки на стадії становлення і не закріпилося у формі індивідуального і суспільного ідеалу. Важливим полем майбутніх досліджень явища має стати її перехід від сфери філософії у сферу фундаментальної науки, що має збагатити нас повною моделлю Планетарної особистості, яка має стати стандартом, еталоном для використання її у різних прикладних науках, наприклад, теорії виховання, практичної психології, етики, етнології, екології людини та ін. Найбільший за масштабами і глибиною обсяг науково-дослідної роботи очікує дослідників на етапі функціонування Планетарної особистості. Дослідження життєздатності цього явища важливо відслідкувати за наступною лінійкою структурно-функціональних перетворень: компетенції (освіта) – ідеологія (виховання) – принцип (управління) – продукт (технологія) – товар (ринок) – артефакт (культура).

Завершальний етап, на якому це явище набуває культурологічної форми і стає артефактом, також є багатим джерелом для науково-дослідної роботи.

Оскільки нова культура консервує інформаційну добу і стає гальмом для переходу світової спільноти у стан інтелектуальної цивілізації, а рід людський піднімається на щабель ноосферного буття. Цей крок еволюційного розвитку людського роду знову кардинально змінить усі наші уявлення про планетарну людину і її атрибутивні можливості, оскільки ми будемо мати справу з Ноосферною особистістю.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки, запропоновані у роботі, дають можливість поглибити подальше дослідження природного процесу саморозгортання духовного світу особистості людини у складі планетарної спільноти від індивідуальної до колективної свідомості і самосвідомості, що має завершитись породженням Планетарної особистості як ідеалу нової культури, продукту глобальної науки, глобальної освіти і планетарного виховання.

Ключові слова: Планетарна особистість, інформаційна цивілізація, планетарний соціальний організм, Світовий ринок, філософія, фундаментальна наука, Глобальна освіта, планетарне виховання, Схід, Захід.

Список публікацій здобувача

1. Жень Цзя. Феномен Планетарної особистості : монографія ; Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; за наук. ред. В. П. Беха. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 295 с.

2. Жень Цзя. Феномен Планетарной Личности : монография ; Министерство образования и науки Украины, Нац. пед. ун-т имени М. П. Драгоманова ; под науч. ред. В. П. Беха. Киев : Изд-во НПУ имени М. П. Драгоманова, 2019. 320 с.

3. Жень Цзя. Планетарна особистість – продукт наступу інформаційної цивілізації: прогностичний контекст. Особистість у вирі планетарного світу : монографія. Книга 2 / Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені

М. П. Драгоманова ; за наук. ред. В. П. Беха ; редкол. : В. П. Бех (голова), Ю. В. Бех (заст. голови) [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 205-264. ISBN: 978-617-696-979-2.

4. Zhen Jia. Planetary personal life cycle matter in the space of information age. The scientific heritage (Budapest, Hungary). 2020. No 50. P.5. P. 61-66. ISSN: 9215 — 0365.

5. Zhen Jia. Comparative analysis of performance of views on personality in philosophical discourse of East and West. Proceedings of XVII International scientific conference «Modern scientific research». Morrisville: Lulu Press., 2018. P. 75-83. ISBN: 978-1-387-71144-4.

6. Жень Цзя. Життєвий цикл планетарної особистості: шлях від кванта смислу до артефактів планетарної культури. *Гілея*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 130 (3). С. 268-272. ISSN: 2076–1554.

7. Жень Цзя. Дихотомія поглядів на особистість у філософії Сходу і Заходу. *Гілея*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 134 (7). С. 220-225. ISSN: 2076–1554.

8. Жень Цзя. Генезис явища планетарної особистості у контексті цивілізаційного підходу. Нова парадигма: [журнал наук. праць] / гол. ред. В. П. Бех; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; творче об'єднання «Нова парадигма». К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 132. С. 14-24. ISSN: 2222-4637 ISSN (on-line) 2616-8863.

9. Жень Цзя. Життєвий цикл ідеї планетарної особистості. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія: зб. наук. праць. 2018. Вип. 27. С. 102-105. ISSN: 2411–5606.